УДК: 338.242:330.101.541 (477)

ВПЛИВ МАКРОЕКОНОМІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАБІЛЬНОСТІ ФІНАНСОВОГО СЕКТОРУ

Поліщук О.А., к.е.н., доцент, **Сьомченков О.А.,** к.е.н., доцент
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ
Колесов О.С., к.е.н., доцент
Вінницький національний аграрний університет

Розглянуто основні проблеми впливу макроекономічного середовища на забезпечення стабільності фінансового сектору по основним його сегментам. Зокрема на ринку банківських послуг, кооперативного кредитування, страховому ринку, фондовому ринку, ринку інвестиційних послуг.

Ключові слова: фінансовий сектор, макроекономічне середовище, банківська система, страхові послуги.

Вступ. Трансформація фінансової системи обумовлює стрімкий розвиток і ускладнення структури фінансового сектору, підвищення його ролі та посилення впливу на економічні процеси. Зміни у структурі фінансового сектору відбуваються в умовах трансформації фінансових ринків, фінансових інститутів, запровадження нових фінансових інструментів на основі фінансових інновацій, що безпосередньо впливає на різноманітність операцій та швидкість переміщення капіталу. В таких умовах структура фінансового сектору повинна визначатися стійкістю до впливу негативних факторів та забезпечувати виконання фінансовим сектором покладених на нього функцій, що знаходить прояв у ефективному перерозподілі ресурсів у часі та просторі; оцінці та управлінні фінансовими ризиками; згладжуванні наслідків фінансових потрясінь.

У країнах із розвинутою ринковою економікою фінансовий сектор є особливим і необхідним середовищем для успішного функціонування економіки й соціальної сфери. Він виник як наслідок у результаті появи потреби в додатковій формі мобілізації коштів для фінансового забезпечення розвитку економіки держави. Досконалий фінансовий сектор – це сектор, який може точно й своєчасно відображати попит і пропозицію фінансових ресурсів і з найменшими затратами звести за допомогою посередників одне з одним постачальників і споживачів грошей або капіталу. Крім того, фінансовий сектор це також певний фінансовий барометр економіки. Він ефективно працює при низьких темпах інфляції в державі, успішному розвитку економіки, стабільній законодавчій та нормативній базі, сприятливому політичному кліматі та певному балансі інтересів у суспільстві.

Постановка проблеми. За сучасних умов фінансовий сектор є особливим і необхідним середовищем для успішного функціонування економіки та соціальної сфери, який виник у результаті появи потреби в додатковій формі мобілізації коштів для фінансового забезпечення. Досконалий фінансовий

сектор – це сектор, який може точно й своєчасно відображати попит та пропозицію фінансових ресурсів. Крім того, фінансовий сектор це також певний фінансовий «барометр» економіки, що ефективно працює при низьких темпах інфляції в державі, успішному розвитку економіки, стабільній законодавчій та нормативній базі, сприятливому політичному кліматі та певному балансі інтересів у суспільстві.

Виходячи з цього, в статті досліджено вплив макроекономічного середовища на забезпечення стабільності фінансового сектору, визначено місце банківського, страхового, фінансового ринку у фінансовому секторі, а також запропоновано напрямки його подальшого розвитку.

Фінансовий сектор – одна з найважливіших сфер національної економіки, де відбувається формування і розподіл фінансових ресурсів та послуг, і яка пов'язана з діяльністю фінансових установ. У даній монографії під фінансовим сектором розуміється фінансовий ринок, який забезпечує накопичення і розподіл інвестиційних ресурсів та фінансових послуг, взаємодію виробників і споживачів цих послуг за правилами, що визначеними державою та її регуляторними органами. Складовими фінансового ринку виступають: ринок банківських послуг, ринок кооперативного кредитування, страховий ринок, фондовий ринок, ринок інвестиційних послуг, недержавних пенсійних послуг та інші ринки фінансових послуг.

Беручи до уваги ту ситуацію, що Україна, як і практично всі країни світу, розвивається під впливом глобалізаційних процесів, в монографії було досліджено особливості розвитку фінансового сектору в даному контексті. Для цього авторами проаналізовано стан та тенденції розвитку міжнародного фінансового ринку. Враховуючи той факт, що Україна належить до групи країн, фінансовий сектор, яких знаходиться на стадії формування, було досліджено та визначено особливості функціонування вітчизняного ринку.

Аналіз досліджень і публікацій. Протягом останніх років проблеми розвитку фінансового сектору стали об'єктом дослідження багатьох українських вчених, серед яких, перш за все, необхідно назвати Алексєєнко Л.М., Базилевича В.Д., Барановського О.І., Боринця С.Я., Васильченко З.М., Версаль Н.І., Внукову Н.М., Вовчак О.Д., Геєця В.М., Гончаренка В.В., Гриценка А.А., Грушко В.І., Дзюблюка О.В., Задорожного Г.В., Кірєєва О.І., Ковальчука Т.Т., Корнєєва В.В., Криклія А.С., Крилову В.В., Кузнєцову А.Я., Лисенка Р.С., Лютого І.О., Мороза А.М., Науменкову С.В., Опаріна В.М., Примостку Л.О., Реверчука С.К., Савлука М.І., Слав'юка Р.А., Смовженко Т.С., Сохацьку О.М., Стельмаха В.С., Терещенко Г.М., Циганова С.А., Чугунова І.Я., Чухно А.А. та інших.

Метою статті є аналіз та оцінка впливу макроекономічного середовища на забезпечення стабільності фінансового сектору. В ринковій економіці роль фінансового сектору важко переоцінити, адже саме через нього відбувається розподіл та кругообіг фінансових ресурсів між суб'єктами економіки. Тому, питання впливу макроекономічного середовища на забезпечення стабільності фінансового сектору є основою успішного розвитку і реального сектору.

Результати досліджень та їх обговорення. Вітчизняний фінансовий сектор за роки свого становлення досяг певного рівня розвитку. В Україні на початку 2012 року діяло 175 банків, 482 страхові компанії, 765 кредитних спілок, 323 ломбарди, 324 компанії з управління активами, 90 недержавних пенсійних фондів та близько 900 інвестиційних фондів різного типу. Випущено в обіг цінних паперів загальним обсягом 424,3 млрд.грн. Активи вітчизняної банківської системи становили близько 618 млрд.грн., майже 80% яких припадало на кредитні операції банків. Активи страхових компаній досягли 32,3 млрд.грн. Активи кредитних спілок сягнули 5,36 млрд. грн. Активи інших небанківських кредитних установ складали 1,14 млрд. грн. Діяло 39 фінансових компаній, що мали право надавати послуги з факторингу, та 27 фінансових компаній, які отримали дозвіл на укладання договорів з фінансового лізингу. Усього впродовж року ними було укладено договорів факторингу на суму 485 млн. грн., а обсяг діючих договорів з фінансового лізингу склав 20,2 млрд.грн. Ліцензію на право залучати кошти установників управління майном з метою фінансування будівництва житла мали 101 фінансова компанія, які упродовж року створили 70 Фондів з фінансування будівництва (ФФБ) та залучили коштів на загальну суму 5,92 млрд. грн. Усього в Україні на кінець 2012 року діяло 311 ФФБ та 5 Фондів для проведення операцій з нерухомістю (ФОН).

Розглянемо вплив макроекономічного середовища по основним сегментам фінансового сектору, а саме:

1. Банківська система;
2. Ринок кооперативного кредитування;
3. Ринок страхових послуг;
4. Ринок цінних паперів;
5. Ринок інвестиційних послуг [1].

1. Банківська система є найбільш потужним сегментом вітчизняного фінансового сектора, на яку припадає 93,7% від загальних активів фінансових установ України. Вивчення стану та аналіз тенденцій розвитку банківської системи дають підстави стверджувати, що вона в основному сформована і відповідає вимогам нинішнього періоду, в тому числі рекомендаціям Базельського Комітету з питань банківського нагляду.

На ринку фінансових послуг України превалює банківський сектор, сумарні активи якого становлять близько 88% від загального обсягу активів. При цьому ІСІ та страхові компанії володіють 4-6% активів, а на частку інших фінансових установ припадає менше 1%.

Слід визнати, що сформована в Україні інституційна структура ринку фінансових послуг є досить стабільною, і розраховувати на швидку зміну тенденцій не варто. Водночас необхідно чітко розуміти головні переваги та недоліки домінування банківського сектора, потенційні загрози, здатні призвести до нових фінансових потрясінь у найближчому майбутньому. Хоча існуюча інституційна модель побудови ринку фінансових послуг у 2003-2007 рр. довела свою життєздатність і певну ефективність, необхідно визнати – світова економічна криза довела необхідність застосування нових підходів,

орієнтованих, у першу чергу, на задоволення потреб інвесторів у широкому спектрі послуг та фінансових інструментів за умови ефективного управління ризиками. Українська модель, за дуже незначними винятками, не відповідає таким вимогам. Домінанта банківського сектора поступово вичерпала свій позитивний вплив, а тому, на нашу думку, необхідно зміщувати акценти на користь колективного інвестування – ІСІ та НПФ.

Восени 2012 р. ситуація в монетарній сфері змінилася. В умовах стиснення грошової маси на 11,1 млрд грн за вересень-листопад 2011 р. та нестачі ліквідності в банківській системі різко зросла вартість кредитних ресурсів – середньозважена ставка на міжбанківському кредитному ринку піднялася до 20-24 % на кінець жовтня 2011 р. і не знижувалися до однозначних цифр до другої декади грудня. Процентна ставка по кредитах в національній валюті зросла з 13,9 % на 01.08.2011 р. до 18,9 % на 01.12.2011 р., а в реальному виразі – з 5,0 % до 13,7 %. В цих умовах темпи приросту кредитування впали з 1,5 % у серпні до від'ємних 0,7 % у листопаді. Загальний приріст кредитів юридичним особам на 14,4 % за 11 місяців 2011 р. за такого ж приросту обсягів депозитів не дозволяє стверджувати про активізацію розширеного відтворення.

Крім того, нині структура банківських кредитів за галузями та термінами не відповідає потребам модернізаційних процесів – переважна частка кредитів (понад 70 %), спрямована у поточну діяльність, і за останні три роки структура інвестицій практично не змінилася, лише зменшилися кредити, надані на придбання і реконструкцію нерухомості (рис. 1).

Рис. 1. Структура банківських кредитів за видами економічної діяльності станом на кінець листопада 2012 р.

Таким чином, хоча за 2012 р. приріст кредитів відбувся майже за всіма видами економічної діяльності, крім добувної промисловості та готельно-ресторанного бізнесу, найбільше зростання спостерігалося за кредитами, наданими підприємствам транспорту та зв'язку, у сфері виробництва, розподілу електроенергії, газу та води, в сільське господарство, торговельним організаціям, а також корпораціям, що займаються операціями з нерухомим майном. Найбільша частка кредитів зосереджена в переробній промисловості та в торгівлі, на які загалом припадає 62,2 % обсягу кредитів. Скорочувалися обсяги довгострокових кредитів, темпи зміни яких у листопаді 2012 р. в річному обчисленні становили -5,7 %, не вдалося активізувати інвестиційне кредитування – частка кредитів, наданих на інвестиційні цілі, у зазначений період зменшилася на 1 в. п.

Незадовільна з погляду фінансового забезпечення модернізаційних процесів структура банківських кредитів в Україні вимагала посилення стимулюючої ролі держави щодо надання кредитів на цілі модернізації промисловості і оновлення основного капіталу за збільшення спроможності банківської системи до кредитування реального сектора економіки загалом. Тим часом, ситуація в банківській системі восени 2012 р. дещо погіршилася. Починаючи з вересня 2011 р. спостерігаються від'ємні темпи приросту депозитів, усього за серпень-листопад обсяг депозитів в національній валюті зменшився на 11 млрд грн, натомість валютні депозити зросли на 8,3 млрд грн. У листопаді ситуація погіршилася – скоротився обсяг як валютних депозитів, так і вкладів у національній валюті – усього на 9,8 млрд грн, або на 2,1 %.

Вилучення коштів з банківської системи відбувалося, незважаючи на підвищення ставок по депозитах, які стали позитивними в реальному вимірі (рис. 2), що може слугувати сигналом про посилення недовіри вкладників до банківської системи, активніше використання населенням своїх заощаджень в умовах падіння доходів – за зростання обсягу роздрібного товарообороту у січні-листопаді на 13,6 % порівняно з відповідним періодом минулого року (торік – на 7,1 %), реальна заробітна плата зросла на 8,3 % за 10 місяців 2011 р., торік – на 9,9 %.

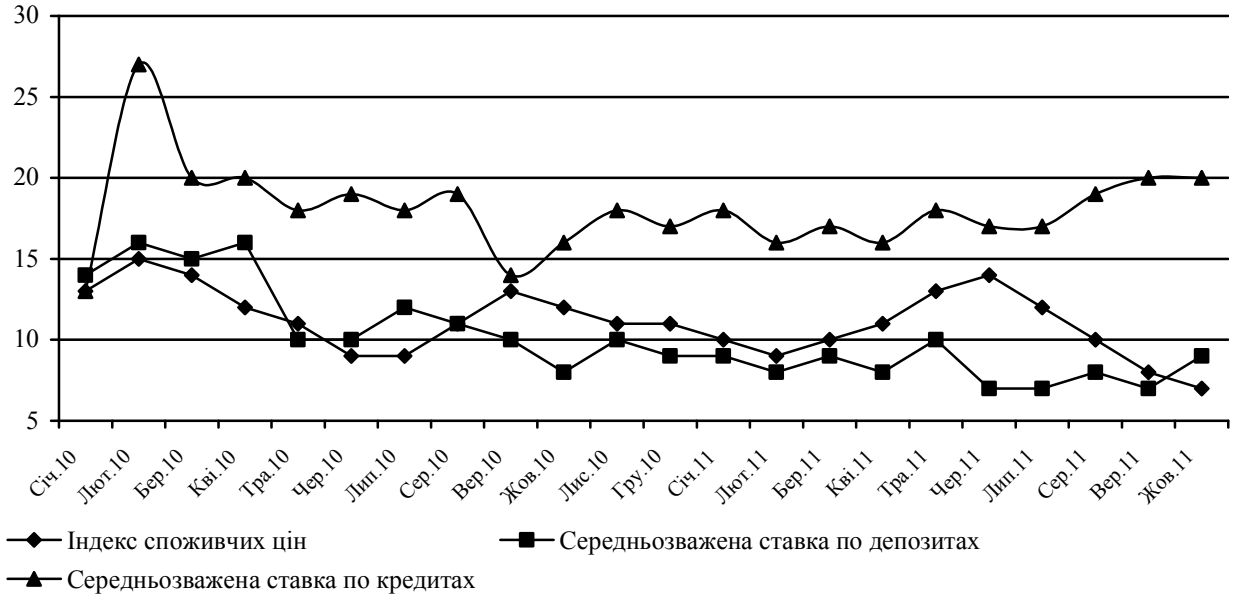

Рис. 2. Інтегральна ставка по кредитах і депозитах в національній валюті та зміна індексу споживчих цін в річному вимірі

А стале зниження обсягу кредитів, наданих фізичним особам, які збільшилися лише на 2,5 % за 11 місяців 2011 р. засвідчує практичну відсутність стимулюючого впливу банківського кредитування на стан сукупного споживчого попиту [3, с.5-9].

Зовнішня залежність банків посилюється через "коротку" й "дорогу" ресурсну базу. Рисунок 3 демонструє тенденцію до стійкого переважання короткострокових депозитів, частка яких станом на 01.09.2011 р. становила 65,9% депозитного портфеля вітчизняних банків. При цьому частка депозитів понад 1 рік – 34 %, частка кредитів, виданих на термін понад 1 рік – 66 %. В абсолютному вимірі короткострокові депозити перевищують короткострокові кредити на 42 млрд грн, тоді як кредити терміном понад 1 рік перевищують обсяг депозитів з тим самим терміном на 358 млрд грн (станом на кінець 2012 р.).

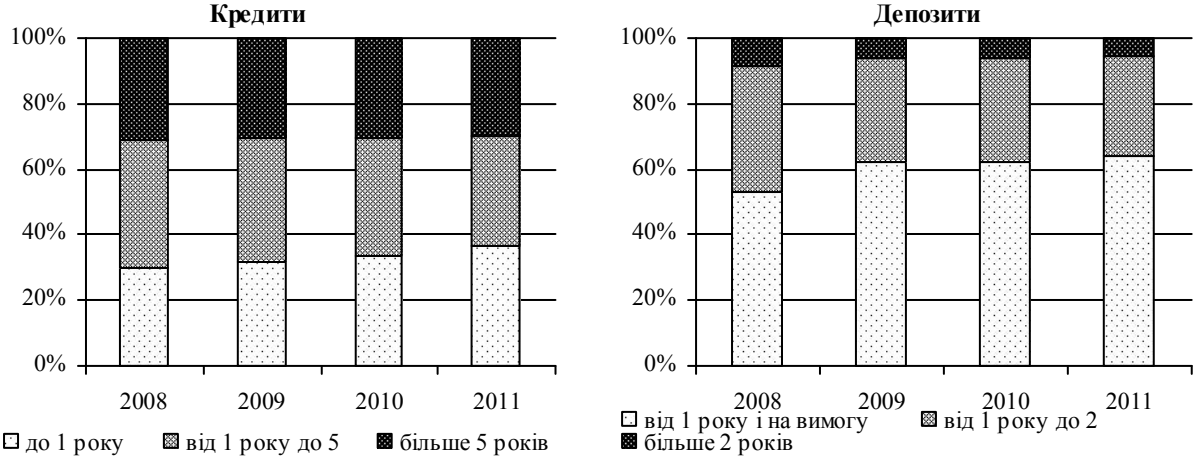

Рис. 3. Структура кредитів і депозитів за строками погашення, %

Загострюється проблема ліквідності банківської системи. Так, за квітень-

вересень зниження обсягів коштів на коррахунках становило 4,8 млрд грн, і лише відновлення операцій рефінансування НБУ (14 млрд грн за вересень-жовтень) дозволило збільшити ліквідність банків за листопад на 1,4 млрд грн, або на 9,3 %, незважаючи на падіння обсягу депозитів за цей самий період на 8 млрд грн.

Посилилися ризики "зараження" вітчизняної фінансової системи кризовими процесами із зовнішніх ринків. В ситуації, коли майже третина усіх вітчизняних банків має іноземний капітал, а частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків сягнула 40 %, проблеми з ліквідністю європейських банків загрожують не лише припиненням фінансування, а й різким виведенням коштів з "українських дочок".

Тим часом, проблеми банківської системи та обмеженість внутрішньої ресурсної бази загострюють потребу у залученні зовнішніх ресурсів. Меті розширеного фінансування модернізаційних процесів сприяє надходження ресурсів з-за кордону, в першу чергу – прямих іноземних інвестицій, приріст яких становив 5,5 млрд дол. США за січень-жовтень 2011 р. Що стосується банківського сектору економіки, то, при значних обсягах надходжень по рахунку середньо- і довгострокових кредитів і облігацій (2,9 млрд дол. США за січень-жовтень 2011 р.), виплати сягнули 6,2 млрд грн, що в підсумку сформувало негативне сальдо надходжень в банківський сектор у розмірі "мінус" 3,3 млрд дол. США. Сальдо надходжень в державний сектор сформувалося позитивним в розмірі 1,3 млрд дол. США, і в інші сектори – 1,65 млрд дол. США [7].

Отже, кошти активно виводилися з банківського сектору, а накопичені борги інших секторів гасилися за рахунок нових запозичень, що надає підстави стверджувати про нестачу ресурсів у цих секторах для стимулювання модернізаційних процесів. Позитивне сальдо надходжень сформувалося лише у державному секторі економіки, проте за розгортання нової хвилі кризових процесів у зарубіжних країнах залучення ресурсів із зовнішніх ринків нині вкрай проблематичне – у вересні 2011 р. міжнародна рейтингова агенція Standard & Poor's знизила довгостроковий рейтинг України по зобов'язаннях у національній валюті з рівня BB до рівня B+, довгостроковий рейтинг України по зобов'язаннях у іноземній валюті було підтверджено на рівні B+, короткострокові рейтинги по зобов'язаннях у іноземній і національній валютах – на рівні B, прогноз – стабільний.

Для збереження інтересу іноземних інвесторів до вітчизняних цінних паперів шляхом мінімізації валютних ризиків було запроваджено в обіг так звані "валютні облігації", індексація вартості яких здійснюватиметься на дату її погашення відповідно зі зміною середньозваженого курсу гривні до долара США. Такий крок може запобігти масовому виведенню коштів інвесторів з фінансового ринку України в умовах девальвації та знизити тиск на валютний ринок у кризовий період. Проте у довгостроковому періоді запровадження таких цінних паперів суттєво посилює валютні ризики у вітчизняній економічній системі.

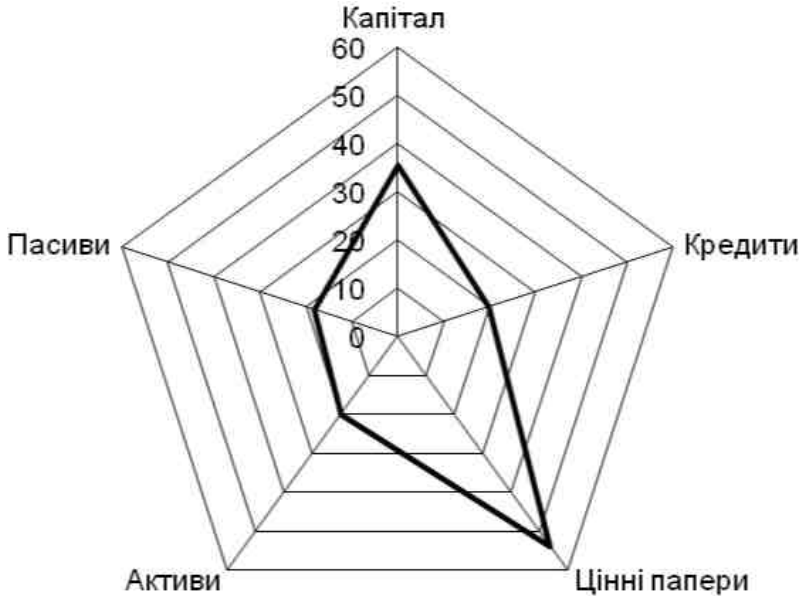

Рис. 4. Частка активів, пасивів, статутного капіталу, наданих кредитів та цінних паперів, що припадає на державні банки в Україні станом на 01.07.2012 р.

В цьому контексті слід позитивно оцінити розробку проекту щодо створення Агентства з рефінансування іпотечних кредитів державними банками (АТ «Ощадбанк», ПАТ «Укрексімбанк», ПАТ АБ «Укргазбанк» та ПАТ «АКБ «Київ»). На Агентство з рефінансування іпотечних кредитів буде покладено функцію рефінансування державних та комерційних банків, які здійснюють житлове кредитування. Це міжбанківське агентство не матиме державних гарантій, але надійність його запозичень буде забезпечено через його спеціалізацію і низку дієвих інструментів управління ризиками.

Таким чином, стан фінансової системи на кінець 2011 р. має низку ознак, характерних для передкризового періоду. Усвідомлення цього факту та завчасна розробка плану антикризових дій за розгортання різних сценаріїв кризи, застосування НБУ упереджувальних заходів дозволять пом'якшити наслідки кризи, зменшити глибину кризових явищ, зберегти можливості для максимально швидкого відновлення процесів модернізації.

Результати аналізу сучасного стану банківської системи України вказують на існування симптомів, які свідчать про необхідність подальшого забезпечення стійкості, прозорості та конкурентоспроможності банківської системи. Існування цих симптомів (недоліків) викликано низкою проблем, в тому числі проблем розвитку. Основними серед них є:

– необхідність подальшого підвищення рівня капіталізації банків, з метою забезпечення сталого економічного зростання необхідними за обсягами, ціною і термінами ресурсами;

– необхідність підвищення якості та конкурентоспроможності банківських послуг;

– недостатній рівень корпоративного управління в банках;

– недостатній рівень управління банківськими ризиками;

– незахищеність прав кредиторів і вкладників [4, с.231].

2. Ринок кооперативного кредитування. Учасниками вітчизняного ринку кооперативного кредитування є кредитні спілки та об'єднані кредитні спілки. На 1 січня 2012 р. до Державного реєстру фінансових установ було внесено 765 кредитних спілок, у тому числі чотири об'єднані кредитні спілки. Загальна чисельність членів кредитних спілок перевищила 2 млн 390 тис осіб. Діють дві всеукраїнські асоціації кредитних спілок. Кредитними спілками залучено 3 млрд 451 млн грн. Загальний обсяг кредитів, виданих цими фінансовими установами, досяг 4.5 млрд грн.

Найбільш гострими проблемами, що стримують подальший розвиток кредитної кооперації в Україні, є:

– низький рівень капіталізації та нестійкий фінансовий стан частини кредитних спілок, відсутність дієвого механізму підтримки їх фінансової стабільності;

– недосконаліть законодавства, що регулює діяльність суб'єктів системи кредитної кооперації, зокрема, існування невиправданих обмежень щодо надання фінансових послуг їх членам та юридичним особам, неадаптованість нормативних актів, що регулюють ринок кооперативного кредитування, до законодавства Європейського Союзу;

– недостатня поінформованість населення про діяльність кредитних спілок, а також їх послуги та можливості;

– високі відсоткові ставки за кредитами та порівняно незначні строки кредитування, що істотно обмежує можливість активної роботи кредитних спілок на ринку іпотечного кредитування суб'єктів малого підприємництва та фермерських господарств;

– функціонування на ринку кооперативного кредитування значної кількості кредитних спілок, що не дотримуються у своїй діяльності основоположних принципів міжнародного кооперативного руху та вимог щодо захисту прав їх членів;

– недосконаліть існуючих механізмів захисту прав кредитних спілок та гарантування їх вкладів.

Вітчизняна сфера кооперативного кредитування має розвиватися на ринкових засадах з урахуванням позитивного міжнародного досвіду. Державна політика щодо підтримки розвитку ринку кооперативного кредитування повинна передбачати:

– підвищення рівня захисту майнових прав членів кредитних установ;

– ефективне державне регулювання із запровадженням пруденційного нагляду у сфері кредитної кооперації на основі врахування ризиків;

– сприяння розвитку довгострокового кредитування;

– забезпечення належної фінансової стійкості та платоспроможності установ кредитної кооперації;

– підтримання процесу інтеграції установ кредитної кооперації в багаторівневу систему;

– створення умов для формування необхідної інфраструктури системи кредитної кооперації;

– підвищення рівня поінформованості населення про кредитні установи та результати їх діяльності [5].

Державна політика у сфері розвитку системи кредитної кооперації буде здійснюватися у поєднанні з розвитком саморегулювання при активній участі асоціацій кредитних спілок.

3. Ринок страхових послуг. Станом на 1 січня 2012 року ліцензію на право надання страхових послуг в Україні мали 482 страхові компанії, з яких 65 здійснювало страхування життя. Учасниками ринку також є страхувальники, застраховані особи, вигодонабувачі, перестраховики, товариства взаємного страхування, страхові та перестрахові брокери, страхові агенти, актуарії, аварійні комісари, а також об'єднання операторів та споживачів страхових послуг. Загальний обсяг активів українського ринку страхових послуг становив близько 4,5% ВВП. Динаміка основних параметрів ринку за останні роки засвідчує стійке його зростання. Надходження валових страхових премій за 2012 рік становили 18 008, млн. грн., у тому числі чистих страхових премій – 12,4 млрд. грн. У порівнянні з обсягами 2010 року, валові страхові премії зросли на 30%, чисті – на 41%. Приріст загальних активів страховиків склав 34% і досяг 32 млрд. грн. Загальний обсяг перестрахування за 2010 рік зріс на 802 млн. грн. і склав 6,4 млрд. грн. Разом з тим, інституційні та функціональні характеристики вітчизняного страхового ринку в цілому ще не відповідають реальним потребам суспільства та європейським стандартам. Частка премій українських страховиків складає близько 0,2% від загальних премій в Європі. У середньому на душу населення в Україні припадає всього 52 євро страхових премій, що значно менше, ніж в інших європейських країнах (наприклад, у Німеччині – 1250 євро та в Польщі – 120 євро). У 2012 році співвідношення валових страхових премій і валового внутрішнього продукту в Україні становило 2,5 відсотка тоді як у провідних країнах цей показник дорівнює 8-16 відсотків. Обсяги страхових премій за договорами страхуванням життя складали всього 4,3% відсотка їх загального обсягу у той час як у країнах Європейського Союзу цей вид страхування складає більшу половину.

Найбільш суттєвими проблемами, що стримують розвиток вітчизняного ринку страхових послуг, є: недосконаліть нормативно-правової бази у сфері страхування; недостатність інституційної спроможності для розвитку окремих видів страхування; низька платоспроможність потенційних споживачів страхових послуг; низька довіра до інституту страхування (зокрема, через відсутність якісних страхових продуктів, існуючі факти шахрайства та нехтування правами страхувальників з боку страховиків, нестачу інформації щодо страхових компаній та послуг, що вони надають); обмеженість можливостей для інвестування страхових резервів.

До цього часу не створені законодавчі засади для впровадження інвестиційного та обов'язкового медичного і пенсійного страхування. Нерозвиненими залишаються такі сфери страхування, як аграрні, екологічні та катастрофічні ризики. Рівень капіталізації більшості страхових компаній є вкрай низьким. Існує недобросовісна конкуренція (демпінг), щодо тарифікації окремих видів страхових послуг. Недосконалим залишається нормативно-правове врегулювання діяльності страхових посередників, актуаріїв та аварійних комісарів. Відсутній ефективний механізм досудового захисту, не працює інститут омбудсмена.

Державна політика у сфері страхування має бути спрямована на:

– удосконалення та розвиток існуючої нормативно-правової бази страхування;

– розвиток інституційної спроможності для впровадження нових та підтримки розвитку існуючих соціально значущих видів страхування;

– сприяння підвищенню платоспроможності потенційних споживачів страхових послуг та впровадженню програм страхування для малозаможних верств населення;

– сприяння покращенню якості надання страхових послуг та підвищенню довіри до інституту страхування, зокрема, через: а) створення страхового нагляду, гармонізованого з міжнародними стандартами та орієнтованого на захист прав споживачів; б) модернізацію страхового бізнесу та систем управління страховими компаніями; в) розвиток страхової культури громадян та підвищення фінансової грамотності учасників страхового ринку;

– розширенню можливостей для інвестиційної діяльності страхових компаній, зокрема, через розвиток ринку цінних паперів, насамперед – державних облігацій;

– сприяння розвитку страхового посередництва (професійної діяльності страхових брокерів, агентів та консультантів).

Пріоритетними видами страхування, розвитку яких держава надаватиме підтримку, є довгострокове страхування життя, у тому числі інвестиційне, пенсійне страхування, обов'язкове медичне страхування та страхування аграрних ризиків [8].

Створення стабільного страхового ринку потребує об'єктивного інформування всіх його учасників про основні умови, вимоги та ризики у процесі їх діяльності. Має забезпечуватись прозорість діяльності учасників страхового ринку та реалізовуватися програми інформування населення через засоби масової інформації про стан та перспективи страхового ринку, переваги отримання страхових послуг.

Інтеграція страхового ринку України до міжнародних ринків фінансових послуг вимагає підвищення конкурентоспроможності національних страховиків, поетапного впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. З метою захисту національного страхового ринку здійснюватимуться заходи поетапного та зваженого допуску на ринок іноземних страховиків.

Стимулювання розвитку страхового ринку забезпечуватиметься також шляхом удосконалення системи оподаткування страхової діяльності, перестрахування та застосування податкових стимулів.

Розвиток нових видів страхування та інвестиційної діяльності страховиків:

– розробити та реалізувати програму впровадження та розвитку інвестиційного страхування;

– створити правові засади для впровадження обов'язкового медичного страхування (ОМС), яке має здійснюватись виключно страховими організаціями, базуватися на конкурентних засадах та праві вибору страхувальниками сімейного лікаря, медичного закладу та страховика;

– розробити модель державної підтримки розвитку аграрного страхування,

яка має передбачати прийняття спеціального закону та узгоджені дії страховиків і держави щодо покриття ризиків, які існують в аграрній сфері та не можуть бути покриті в інший спосіб на звичайних ринкових засадах;

– надати компаніям зі страхування життя права укладати довгострокові договори медичного страхування (на 10 – 15 років) та продавати поліси страхування за додатковими ризиками (нещасний випадок, критичне захворювання і таке інше) окремо від ризиків "дожиття" та "смерть";

– з урахуванням наслідків фінансової кризи переглянути вимоги та перелік цінних паперів та інших фінансових інструментів, у які можуть розміщуватися резерви страхових компаній;

– розробити механізм передачі страховим компаніям в довірче управління компаніям з управління активами накопичені кошти, зокрема, резерви або їх частину.

4. Ринок цінних паперів. В Україні на кінець 2011 року було зареєстровано 10 організаторів торгівлі цінними паперами у вигляді фондових бірж та торговельно-інформаційних систем, функціонувало 3 депозитарії цінних паперів, 225 зберігачів, 372 незалежні реєстратори та 792 торговці цінними паперами. Обсяги торгівлі цінними паперами за останні три роки збільшилися в 1,9 разу і на початок 2008 року складали 754.3 млрд. грн. Тільки за останній рік було випущено в обіг цінних паперів загальною номінальною вартістю 133,3 млрд.грн., у тому числі акцій на 50 млрд.грн., облігацій підприємств на 44,5 млрд.грн., інвестиційних сертифікатів – на 31,1 млрд. грн.

Разом з тим український фондовий ринок продовжує залишатися нестійким та не привабливим для інвесторів, не повною мірою виконує свою головну функцію – забезпечення підприємств та національної економіки необхідними інвестиційними ресурсами.

Вітчизняний ринок цінних паперів відзначається низькою капіталізацією, недостатньою прозорістю, обмеженою ліквідністю. На ньому не вистачає фінансових інструментів з високими інвестиційними якостями. Торговельна активність значною мірою залежить від присутності на ринку іноземного спекулятивного капіталу. Практично відсутня торгівля похідними цінними паперами та строковими контрактами, зокрема, фінансовими і товарними ф'ючерсами. Переважна більшість українських цінних паперів, насамперед акцій, мають документарну форму випуску, що ускладнює їх обіг та зумовлює високу вартість транзакційних витрат. Торгівля цінними паперами на організаційно оформлених ринках складає менше 10% і певною мірою є віртуальною, без реального виконання угод. Діючий механізм торгівлі цінними паперами спотворює реальну вартість цінних паперів, сприяє утворенню тіньових схем реалізації активів, унеможливлює продаж акцій, що належать міноритарним власникам, за справедливою ціною. Залишається надмірно розпорошеною та малоефективною інфраструктура фондового ринку. Права інвесторів, особливо громадян, слабо захищені.

Стратегія розвитку ринку цінних паперів на період до 2015 року має бути спрямована на вирішення таких завдань:

– перетворення фондового ринку на один із головних механізмів фінансування інвестиційних потреб українських суб'єктів господарювання;

– підвищення конкурентоспроможності вітчизняного ринку цінних паперів та його професійних учасників;

– модернізація торговельно-розрахункової та облікової інфраструктури ринку цінних паперів;

– посилення захисту прав інвесторів та інших власників цінних паперів, зниження ризиків інвестиційної діяльності на ринку;

– зменшення спекулятивної складової в торгівлі цінними паперами та посилення присутності на ринку вітчизняного капіталу;

– створення умов для ефективного виконання ринком функцій визначення вартості та підтримки ліквідності цінних паперів;

– удосконалення нормативно-правової бази функціонування ринку, державного регулювання та саморегулювання;

– інтеграцію ринку цінних паперів України до єдиного ринку фінансових послуг Європейського Союзу.

5. Ринок інвестиційних послуг. В Україні ринок інвестиційних послуг представлений інвестиційними фондами та компаніями з управління активами. На початку 2012 року в Україні працювали 334 компанії з управління активами та функціонували 834 інвестиційні фонди, у тому числі 699 пайових та 135 корпоративних. Майже 78% від загальної кількості ІСІ припадало на венчурні інвестиційні фонди. Загальна вартість активів інститутів колективного інвестування збільшилася за 2012 рік з 17,7 до 40,8 млрд. грн. і становила 5,8% від загального обсягу валового внутрішнього продукту країни. Але індустрія спільного інвестування, що відіграє надзвичайно важливу роль у більшості країнах світу, в Україні перебуває лише на початковому етапі свого розвитку. В Україні не існує інвестиційних компаній (investment firms) у визначенні Директиви ЄС 39/2004, інститутів прямого інвестування, хедж-фондів, інститутів венчурного інвестування (зокрема, венчурних інвестиційних компаній, а венчурні фонди представлені як ІСІ), інститутів інвестиційного консультування.

До проблем ринку інвестиційних послуг, слід віднести: незначні обсяги залучення інвестиційних ресурсів, зокрема інститутами спільного інвестування, які становлять лише 14,5% від коштів, акумульованих банківською системою; обмежений обсяг реалізації інноваційних проектів через венчурні фонди; низький рівень довіри з боку потенційних учасників та інвесторів; відсутність ефективної та прозорої системи оцінки діяльності; дефіцит привабливих для інвестування фінансових інструментів та штучне стримання інвестування коштів в іноземні цінні папери. Суттєвим фактором, що стримує розвиток ринку інвестиційних послуг, є дискримінаційний, у порівнянні з вкладниками банківських установ, порядок оподаткування доходів власників цінних паперів ІСІ.

В Україні відбулося викривлення змісту венчурного інвестування. Збільшення капіталізації венчурних фондів в Україні не призводить до адекватного зростання інвестиційних потоків в інноваційні сектори економіки, спеціалізація венчурних фондів на інвестиціях в новостворені інноваційні компанії для України є винятковою. Якщо за кордоном головним призначенням венчурних фондів великих компаній є пошук і випробовування інновацій, то у вітчизняній практиці венчурні фонди нерідко відіграють роль фінансового буфера між підприємствами, що входять до складу холдингу та використовується з метою

оптимізації оподаткування. На даний час в Україні відсутні такі інститути як венчурні інвестиційні компанії, метою діяльності яких інвестування в активи новостворюваних або діючих підприємств, зокрема в активи інноваційних підприємств та підприємств інноваційної інфраструктури [2, с.60-61].

Головним завданням державної політики щодо розвитку ринку інвестиційних послуг в Україні має стати істотне підвищення ролі ІСІ та КУА у забезпеченні реального сектора національної економіки необхідними інвестиційними ресурсами, в тому числі через акумуляцію накопичень населення та розвиток венчурного інвестування.

Державна політика, пов'язана з розвитком індустрії спільного інвестування, має бути спрямована на збільшення масштабів діяльності ІСІ із залучення заощаджень домашніх господарств та інвестиційних ресурсів підприємницьких структур, створення необхідних законодавчих та організаційних передумов для більш активної участі цих інститутів у фінансуванні пріоритетних галузей національної економіки та реалізації інноваційних проектів і державних програм та проведення заходів щодо спрямування венчурних інвестицій в інноваційний розвиток економіки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, розглянуте коло проблем у даній роботі матиме позитивний вплив на вирішення цілого ряду питань, пов'язаних із функціонуванням фінансового сектору країни та його подальшим розвитком.

У ході дослідження доведено, що ефективною є така структура фінансового сектору, яка не лише відповідає певним кількісним параметрам його розвитку, але й забезпечує належне виконання фінансовим сектором покладених на нього функцій в контексті підтримки стабільності фінансової системи в цілому. Це визначає ефективність функціонування фінансового сектору з точки зору сприяння ефективності функціонування всієї економічної системи. Висновок про стабільність фінансової системи може бути підтверджений тим, що вона знаходиться у межах фінансової стійкості, а структура фінансового сектору не характеризується наявністю суттєвих дисбалансів. Якщо фінансова система нестабільна, то її стан визначається як нестійкий, а структура фінансового сектору потребує коригування.

Фінансовий сектор є важливою складовою ринкової економіки, оскільки саме з його допомогою відбувається перерозподіл тимчасово вільних фінансових ресурсів між основними секторами економіки країни. Необхідно зазначити, що в країнах з перехідною економікою фінансовий сектор є досить слабко розвинутим через цілий ряд причин, а саме – у цих країнах невисокий рівень виробництва, невелика частка ВВП у розрахунку на душу населення, слабкий приватний сектор, недостатньо розвинута економічна інфраструктура, приховане безробіття, значні темпи інфляції, величезні обсяги "тіньової" економіки, політична нестабільність. Усе це неминуче призводить до того, що при переході до ринку економіка країни неспроможна залучити кошти іноземних інвесторів, перетворити велику частку внутрішніх заощаджень в інвестиції і спрямувати капіталовкладення у перспективні галузі. Результатом цього є те. що фінансовий сектор в перехідний період слабкий та неефективний.

Наявність ефективного фінансового сектору сприяє тому, що фінансова

система країни здатна виконувати функції, які їй притаманні саме з точки зору ринкової економіки, тобто, по-перше, спрямовувати тимчасово вільні фінансові ресурси від тих. у кого вони в надлишку, до тих. кому їх не вистачає, по-друге, зменшувати ризик і заощадників. і позичальників, по-третє, забезпечувати необхідний рівень ліквідності, по-четверте, надавати об'єктивну та прозору інформацію суб'єктам фінансового ринку.

Фінансовий сектор – одна з найважливіших сфер національної економіки, де відбувається формування і розподіл фінансових ресурсів та послуг, і яка пов'язана з діяльністю фінансових установ. Під фінансовим сектором розуміється фінансовий ринок, який забезпечує накопичення і розподіл інвестиційних ресурсів та фінансових послуг, взаємодію виробників і споживачів цих послуг за правилами, визначеними державою та її регуляторними органами. Складовими фінансового ринку виступають ринок банківських послуг, ринок кооперативного кредитування, страховий ринок, фондовий ринок, ринок інвестиційних послуг, недержавних пенсійних послуг та інші ринки фінансових послуг.

Ефективне функціонування фінансового сектору в умовах ринкової економіки повинно базуватись на чітко розроблених засадах державного регулювання відносин, що складаються в межах даного ринку серед його учасників. Саме держава повинна визначати і контролювати правові основи ринкових відносин, насамперед права власності, установлювати базові правила економічних відносин учасників ринку. Слід зазначити, що державне регулювання фінансового ринку і грошового обігу – одне з найважливіших і водночас складних завдань держави.

Література

1. Олійник М. В. Інституційна динаміка фінансового сектору в умовах ринкової трансформації економіки України / М. В. Олійник [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2009_4/Oliynyk_409.htm.

2. Поліщук О.А. Механізм управління фінансовими інвестиціями підприємства / О.А. Поліщук, В.В. Качур // Значення сучасної науки для динамічного розвитку України. Матеріали Восьмої Всеукраїнської наукової Інтернет-конференції 29-30 грудня 2011 р. – Тернопіль: Тайп, 2011 р. – С. 60-61.

3. Поліщук О.А. Особливості здійснення фінансової діяльності комерційних банків в посткризовий період / О.А. Поліщук, О.В. Крижанівська // Materialy VII Miedzynarodowej naukowi-praktycznej konferencji "Naukowa przestrzen Europy – 2011", 07-15 kwietnia 2011 r., Volume 4. Ekonomiczne nauki.: Przemysl (Польща). Nauka I studia. – S. 5-9.

4. Поліщук О.А. Особливості управління фінансовим розвитком регіону / О.А. Поліщук // Збірник наукових праць Вінницького національного аграрного університету. – Вип. 4 (55), том 2. – Вінниця: ВНАУ, 2011. – С. 230 – 238.

5. Розвиток фінансового сектора та економічне зростання: Монографія / відп. ред. А.І.Даниленко. – НАН України; Ін-т економіки. – К., 2001. – 238 с.

6. Світовий Банк. Україна: формування основи для стабільного зрос-тання. Меморандум про економічний розвиток. Том 1. – 2004. – С. 84.

7. Статистичний бюлетень за 2011 рік. – Вінниця: Головне управління статистики у Вінницькій області, 2012. – 170 с.

8. Foster J. The Financialization of Capitalism [Електронний ресурс] // Monthly Review. – April, 2007. – Volume 58. – №11. – Доступний з: <http://www.monthlyreview.org/0407jbf.htm>.
9. Sweezy P.M. Economic Reminiscences // Monthly Review. – May, 2005. – Vol. 47. – №1.

Summary

Influence of macroeconomic environment on providing of stability of financial to sector / Polishchuk A.A., Siomchenkov O.A., Kolesov O.S.

The basic problems of influencing of macroeconomic environment on providing of stability of financial are considered to the sector on to basic his segments. In particular at the market of bank services, co-operative crediting, insurance market, fund market, market of investment services.

Keywords: financial sector, macroeconomic environment, banking system, insurance services.